

ВОЛИНСЬКИЙ ЛІЦЕЙ У КРЕМЕНЦІ: ДО 200-РІЧЧЯ В ЧАСІ УТВОРЕННЯ

**Афанасій ЛОМАКОВИЧ,
ректор академії, професор**

Сучасний науково-освітній простір пронизаний інноваційними тенденціями, що полягають у постійних пошуках новітніх і високоефективних форм та методів здійснення науково-дослідницької роботи й організації загальноосвітньої та фахової підготовки молоді зміни громадян. Стабільного успіху досягають ті заклади освіти, які свою інноваційну діяльність структурують на надійному фундаменті усталених, випробуваних часом і соціальними трансформаціями власних академічних та культурно-освітніх традицій.

Кременецька гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка за всіма параметрами, формальними і змістовими показниками у повній мірі належить до таких освітянських інституцій. Наші науково-педагогічні та культурно-освітні традиції беруть свої витoki від Братської школи — філії Києво-Могилянської академії з 1636 року, йдуть через Єзуїтський колегіум (1756 — 1773) до Волинської гімназії (1805 — 1819), Волинського ліцею (1819 — 1833), а далі — до Волинської духовної семінарії (1836 — 1902), Волинського єпархіального жіночого училища (1902 — 1920), Кременецького ліцею (1920 — 1939) і Кременецького учительського (1940 — 1950) та педагогічного (1950 — 1969) інститутів, Кременецького педагогічного училища ім. Тараса Шевченка (1969 — 1991), Кременецького педагогічного коледжу ім. Тараса Шевченка (1991 — 2002) і до Кременецького гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка (2002 — 2012) та нинішньої Кременецької гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (з 2012 року).

Перша спільна і характерна ознака названих навчальних закладів: всі вони функціонували в царині національної духовної культури, готували інтелектуальні кадри для світської та духовної освіти, працювали на поширення грамотності серед населення Волинського регіону і підвищення культурно-мистецького рівня громадського життя. Друга особливість — їх полікультурний і міжнародний характер: хоча відігравали свою негативну роль намагання певних сил використати навчальні заклади як інструмент колонізації, а потім і русифікації української спільноти, — національна духовна культура отримувала потужний імпульс для власного оновлення та поступу саме в точці перетину з духовною культурою іншого народу (польського, російського чи єврейського). Творчість класиків світової культури Адама Міцкевича, Олександра Пушкіна, Джорджа Байрона, Тараса Шевченка не може бути знаряддям духовного поневолення, бо вона будується на загальнолюдських духовних цінностях, без яких до класики не належала б.

У цьому контексті світські та духовні навчальні заклади, що функціонували в корпусах історико-архітектурного комплексу Ліцею, здійснили вагомий позитивний вплив на культурно-освітній рівень, динаміку громадянської свідомості і формування

соціально-громадської активності, на характер виробничо-господарського та родинно-побутового життя населення саме завдяки взаємній трансформації через освітній процес і засвоєння національно-культурних надбань. Тим більше, для культурних взаємовпливів характерне явище селекції: суб'єкт національної культури сприймає та засвоює з культури іншого народу її найпрогресивніші елементи, до яких належить організаційна

структура, зміст, форми, методи та матеріально-технічне забезпечення навчального процесу в закладах освіти минулого, насамперед у Волинському ліцеї м. Кременця, реорганізованому з Волинської гімназії у 1819 році.

Навчальні програми старших

курсів Ліцею за змістовим наповненням та науковістю структурування матеріалу прирівнювалися до навчальних планів і програм тогочасних європейських університетів і навіть мали свої організаційно-методичні доповнення. Так, з метою забезпечення високого рівня викладання було створено три методичних відділки: літературний — у складі викладачів гуманітарних дисциплін (літератур, мов, історії, географії, археології, дипломатії); моральний, до якого входили викладачі дисциплін етичного спрямування, права і логіки, а також префект і ксьондз; природничий, до якого відносились викладачі природничих дисциплін, механіки, математики, астрономії. Керував відділком найстарший за віком викладач. На своїх засіданнях члени відділку вирішували науково-творчі та методичні питання. Відділки Волинського ліцею фактично функціонували як сучасні кафедри закладів вищої освіти і заслуговують уваги в аспекті вивчення форм і методів їх наукової і навчальної роботи.

Завдяки такому організаційно-методичному підході майже кожен із професорів Ліцею мав власний авторський підручник, підготовлений за індивідуальною методикою, що враховувала особливості навчальної дисципліни та спиралась на власний практичний досвід викладача. Теоретичний і методичний рівень викладачів сти-

як міждисциплінарні зв'язки.

Іноземні мови (польську, латинську, російську, французьку, грецьку, німецьку) вивчали упродовж чотирьох років по 2 — 5 годин на тиждень кожну. Мовна підготовка мала

за мету допомогти учням досягти грамотності письма, опанувати вміння висловлювати власну думку, розвивати їхні літературні здібності. Значна увага приділялася історії та географії. У вивченні цих предметів застосовували концепцію тогочасного історика, колишнього викладача Волинської гімназії Йоахіма Лелевеля, згідно з якою історія держави — це історія виникнення, розвитку, занепаду та відродження народу. Читався курс права та політичної економії; до навчальних планів увійшли точні науки: геометрія, математика, фізика, технологія; вивчалася релігія і так звані «надобов'язкові» (нині — факультативні) предмети: бібліографія, архітектура, мінералогія, військово будівництво. Вихованці Ліцею мали змогу додатково займатися музикою,

томів і нині зберігається як фонд Волинського ліцею Національної бібліотеки НАН України ім.В.І.Вернадського. Тут знаходяться унікальні видання XV століття — з початку книгодрукування. Колекція мінерального

кабінету Ліцею нараховувала 15,5 тисяч предметів. У фізичному кабінеті було 259 приладів — кількість астрономічна на той час. Мав Ліцей унікальну колекцію хірургічного інструментарію — 291 одиницю. У хімічній лабораторії було 540 препаратів і 660 елементів відповідного посуду. В зоологічному кабінеті — 2300 опудал різних видів тварин у 7700 примірників. Діяла астрономічна обсерваторія. Ліцейна школа механіків мала 334 моделі машин і механізмів та 1700 їх крес-

лень. Нумізматична колекція Ліцею нараховувала 17900 монет, з яких більше половини — монети Давньої та Середньовічної епохи. В малярському кабінеті, де працював відомий художник Юзеф Пічман, навіть знаходились окремі роботи пензля Леонардо да Вінчі, Рафаеля, Рубенса.

Викладачі Волинського ліцею в Кременці були знаними фахівцями у своїх галузях знання та цікавими посталями не тільки на Волині, а й за її межами. Їхні вихованці стали відомими діячами національної науки, культури й освіти, а окремі з них — активними учасниками соціально-історичних подій в Україні, Польщі, Росії та в інших європейських країнах.

Заслуговує уваги науково-педагогічна концепція, котру сповідували і котрої дотримувались у своїй практичній діяльності засновники, організатори і діячі Волинської гімназії та ліцею. Вони виходили з того, що суспільству необхідна єдина загальнонаціональна система освіти, спрямована на його консолідацію за принципом «одна Батьківщина — рівні права — єдина освітня влада». Така система повинна гарантувати позитивний вплив наукового знання на всі сфери суспільного життя, ґрунтуватися на поєднанні науково-освітніх здобутків із соціальною практикою. Важливий фактор освітнього прогресу — особистість педагога, який кардинально впливає на життєву активність вихованців у їх майбутній соціальній діяльності. Педагоги Ліцею розвивали систему моніторингу освіти, який бачили засобом визначення шляхів удосконалення навчального процесу і в якому акцентували на важливості участі громади у навчанні та вихованні молоді. Вони ж наголошували на ролі освіти у збереженні та зміцненні державності.

Освітній ювілей — це не тільки шана нашим історичним попередникам за їх вагомий педагогічний подвиг, а й визнання того факту, що ми використовуємо їх досвід, приймаємо від них своєрідну науково-педагогічну естафету і на закладеному ними фундаменті окреслюємо перспективи, структурні контури та вектори розвитку нашої академії, що у повній мірі засвідчує програма ювілейних заходів, якою передбачено конкретні кроки у зміцненні та модернізації матеріально-технічної бази академії, підготовка і проведення наукових конференцій, форумів, науково-методичних семінарів з участю українських і зарубіжних науковців, публікація наукових збірників, організація тематичних виставок, просвітницьких, мистецьких і спортивно-масових дійств ювілейно-тематичної спрямованості, комплекс інформаційно-рекламних та іміджевих заходів.

Відзначення 200-річного ювілею становлення вищої освіти у нашому краї через утворення Волинського ліцею в м. Кременці — знакове явище в культурно-освітньому просторі України, додатковий імпульс у популяризації вищої педагогічної освіти та розширенні позитивних перспектив для обдарованої молоді краю.

мулювався і тим, що кожного навчального року вони виголошували перед вихованцями «інавгураційні промови», де окреслювали програмні засади, особливості та значення свого навчального предмета. Подібне застосовується і тепер, через 200 років, у процесі визначення навчальних предметів за вільним вибором студентів.

Унікальною і, без сумніву, ефективною була організація навчального процесу. На початкових курсах домінувало вивчення іноземних мов і таких навчальних дисциплін, засвоєння яких в основному пов'язувалось із застосуванням пам'яті. На старших курсах переважали предмети, які вимагали не простого запам'ятовування, а мислення й аналітичного підходу до програмового змісту конкретного навчального матеріалу. Змістове та методичне наповнення навчального процесу визначалося завданнями навчального

закладу: дати вихованцям наукові знання, виховати любов до Вітчизни та потребу в праці на її благо. В організації навчання переважала класно-урочна система занять; навчальні програми були спробою поєднання гуманітарних і природничо-математичних дисциплін, що нинішня методика класифікує

гімнастикою, фехтуванням, плаванням, танцями, малюванням.

У загальному підсумку, така система навчальної підготовки озброювала слухачів не лише знаннями певного профілю, а й навиками соціалізації, як готовності до участі у громадській та культурно-масовій діяльності. Виховна робота з молоддю здійснювалась насамперед у рамках навчального процесу, у форматі чіткого, навіть дещо жорсткого розпорядку дня для вихованців, а також через їх участь у культурно-громадському житті Кременця, під час екскурсій, дискусій, товариських зустрічей, карнавалів і балів, відвідування концертів і театральних вистав, а також у діяльності учнівських товариств і самоврядних організацій («Товариство учнів Волинського ліцею», «Товариство добродітності», учнівські суди тощо).

Для виконання своїх програмних цілей Волинський ліцей володів необхідною матеріальною базою, методичними засобами та кадровим потенціалом. Приміщення архітектурного ансамблю Єзуїтського колегіуму створювали унікальні можливості для розміщення та використання елементів навчальної інфраструктури, насамперед навчальних аудиторій, лабораторій, майстерень, бібліотеки і необхідного для них обладнання. Комплекс доповнювали господарські приміщення, ботанічний сад. Останній нараховував 8350 різних видів і зразків флори, понад 12 тисяч парникових рослин, 3500 вітчизняних і 2000 закордонних рослин.

Безцінним багатством Ліцею стала його бібліотека, що зросла до 80 тисяч

